

A jubileumok éve, avagy két elszalasztott évtized

A juh- és kecske ágazat nézőpontjából a 2016-os év a jubileumok éve

Magyar Juhászat és Kecsketenyésztés

Szerkeszti
a szerkesztőbizottság
25. évfolyam
2016/9

A szerkesztőbizottság tagjai: **Bátor Árpád**, a Juh Terméktanács elnöke, **Dr. Jávor András**, egyetemi tanár, elnökségi tag, **Dr. Kukovics Sándor**, ügyvezető igazgató, Juh Terméktanács, **Dr. Békési Gyula**, **Dr. Mucsi Imre**, egyetemi tanár, Szerkesztette: **Avar László**

A jubileumok éve, avagy két elszalasztott évtized

A juh- és kecskéágazat nézőpontjából a 2016-os év a jubileumok éve: 25 éves lett a Magyar Juhtenyésztő Szövetség (Magyar Juh- és Kecsketenyésztők Szövetsége), 25 éves a Juh Terméktanács (Juh- és Kecské Terméktanács és Szakmaközi Szervezet), 20 éves a Magyar Juhtejgazdasági Egyesület (Magyar Juh- és Kecsketejgazdasági Közhasnú Egyesület). Az elmúlt évtizedekben nagyon sok minden történt egyszerre, csak az ágazat valódi fejlesztésére nem került sor. Kicsit úgy lett ez, mint amit a primás mond a brácsásnak, hogy „a pénz az járni ugyan jár, de nem jut”. Mindezzel együtt elmondhatjuk, hogy az EU-csatlakozás a megelőző időszakhoz képest jelentős többlettámogatást hozott az ágazat számára.

Számos évtizede beszélünk a juhágazat fejlesztésének szükségességéről, és jó néhány fejlesztési javaslat is készült (a régebbiekről most nem beszélünk) az utóbbi 35 évben. Ezek közül az 1984-es ugyan kormányzati programmá vált, és az ágazat szakosodását hivatalosan be is jelentették, de forrást nem sikerült hozzá rendelni, így végrehajtása elmaradt. A rendszerváltást követő években előbb 1993-ban, majd 1996-ban készült a teljes juhágazat fejlesztése céljából egy komplex program. Az utóbbi az akkori mezőgazdasági miniszter Nagy Frigyes támogatásával be is került a mezőgazdaság teljes kormányzati fejlesztési programjába 1997-ben, de megvalósítására az 1998-ban bekövetkezett kormányváltás miatt nem került sor. A következő, teljes ágazati együttműködéssel elkészült fejlesztési program címzettje dr. Torgyán József FM miniszter volt 1998-ban. A sok körmondatos lelkes üdvözlésen túl ez a program javaslat sem jutott.

Az EU-hoz történő csatlakozás várakozásai szinte a Kánaán eljövételét remélték az ágazat számára, és ezért a következő komplex ágazatfejlesztési program (rövid- közép- és hosszú távra) kidolgozására csak 2009–2010-ben került sor. A bekövetkezett kormányváltás e kidolgozott program megvalósítását az FVM Fejlesztési Főosztálya megállította. A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara ernyője alatt 2014–2015-ben elkészült „Kiskérődző-

fejlesztési program 2015–2020” című ágazatfejlesztési program kormányzati fogadtatása pozitív volt, megvalósítása, illetve a javaslatok gyakorlatban való alkalmazása mégis vontatottan halad, további egyeztetésekre van és lesz szükség.

A továbbiakban az 1996 végén benyújtott és a 2017 márciusában közzétett, 2017. év őszén kormányzati szinten elindított programban megfogalmazott fő célok megvalósíthatóságával, illetve utóéletével foglalkozunk.

A juhtenyésztési regionális központ

Tekintetbe véve, hogy az 1990-es évek elejétől nagyarányú juhlétszám-leépülés volt folyamatban a környező országokban is, adva volt a lehetőség, hogy Magyarországot az EU-csatlakozás időpontjáig regionális juhtenyésztési központtá tegyünk. A tervek és javaslatok értelmében ehhez legalább 300.000 nőivarú egyed hazai juhállományba való egyszeri bevonására lett volna szükség. A környező országok merinóállományainak leépítésének kihasználása erre lehetőséget is adott volna. Ezzel kapcsolatosan szóba került Ausztrália és Új-Zéland behozatali forrásként (100.000 egyed), ami a merinóállományunknak jelentős vérfrissítést is jelentett volna. Az ezzel kapcsolatos tárgyalások is elindultak, sőt, a két országban hivatalos delegáció is járt, de a folyamat valahol megakadt. A további létszámbővítéshez ez a létszámnövelés adta volna meg az alapot, mert a következő években ezek már termelésbe állhattak volna, és szaporulatuk lehetőséget adott volna a többlet-tenyésztőutánpótlás beállítására is. Ezzel bőven elérhettük volna az EU-csatlakozás idejére tervezett 1,3–1,5 millió egyedet, és akkor más helyzetbe kerülhettünk volna.

A kizárólag hazai forrásból való, évi 150 000 többletjerke tenyésztésbe állítása és élő vágóállat exportból való kivonása olyan nagyarányú termékkibocsátás-visszaesést jelentett volna, ami nemcsak összezavarta volna a piacainkat, de a későbbi piacbővítést is nehezebbé tette volna. Mindkét megol-

dási lehetőség porodon volt, de egyik sem valósult meg, s a hazai termelő tenyészállatlétszám növelésére pedig egyáltalán nem került sor.

Sajnos, a saját létszámcsökkenésünkkel párhuzamosan a környező országokban (Lengyelország, Szlovákia, Csehország, Ukrajna, Románia, Bulgária) bekövetkezett (merinó) létszámfelszámolást nem tudtuk kihasználni, és ezzel együtt Magyarország európai regionális juhtenyésztési központtá tétele elmaradt. A juhállományunk mérete kisebb emelkedést ért el az EU-csatlakozást követő évre (2005), de azt követően inkább stagnálásba hajló csökkenés lett a sorsa.

Anyajuhlétszámunk tartósan egymillió egyed alá esett, és még a csatlakozáskor számunkra meghatározott 1.146.000 egyed – 2005 kivételével – sem tudtuk megközelíteni.

A vagyonbiztonság kérdése

Az 1996-os ágazatfejlesztési programban ennek meghatározó szerep jutott. A manapság is gondokat okozó vagyonbiztonság megoldására tett javaslatok azóta is csak javaslatokként élnek tovább, érdemi lépésre ezen a területen nem került, nem kerülhetett sor. Ennek következtében továbbra is emberrel kell őriztetni a legelő állatokat, és csak nagyon korlátozott keretek között alkalmazzák a bekerített legelőkertek rendszerét. Ez nemcsak többlet munkaerőigénnyel, hanem a technológiai fejlődésben való „toporgással” is jár. Emellett nehezebbé teszi az okszerű legeltetést és legelőgazdálkodást.

A technológiafejlesztés

A hivatkozott tervben szerepelt legalább 400.000 anyajuhférőhely modernizálása és a régiek helyett újak építése, amelyet 50%-os állami hozzájárulással javasoltunk elősegíteni. A fejlesztésbe beletartozott a tartás és a takarmányozás eszközeinek modernizálása is. Ez bizonyos gazdaságokban korlátozott

körben az utóbbi években elindult, de érdemi fejlesztésre talán a most hatályban lévő, juh és kecske állattartótelep-korszerűsítése című pályázat keretében kerülhet sor, bár az erre rendelkezésre álló keret korlátozott.

A legelőgazdálkodás fejlesztése

A legelőhasznosítás és tájvédelem a juhszektor meghatározó szolgáltatása az egész lakosság számára, így jelentősége messze felülmúlja a gyepen előállított termékek értékét. Az akkor javasolt, erre a célra fordítandó forrásra nem lett fedezet, de az EU-csatlakozásunk óta működtetett AKG támogatás sokat segített a gyepterületek megfelelő hasznosításában.

Igaz, az induláskori 1,1 millió hektár gyepterület – különböző okokból – mára alig 740 ezer hektárra zsugorodott. Ennek legelő állatokkal való gondozása és kihasználása elég sok kívánnivalót hagy maga után.

A 2016-ban bevezetett új AKG keretében a legelőállattartók kifejezetten hátrányba kerültek a szántóterületeket hasznosítókkal szemben. Reméljük, a hamarosan megjelenő AKG 2 rendelet valamelyest javít a gyepterületeket hasznosítók helyzetén. Emellett meg kell említeni a kötelező általános állatsűrűség követelménye és a különböző minőségű gyeppek eltérő igényei közötti feszültséget, amely nem minden esetben szolgálja a gyep és a biológiai sokszínűség megőrzését.

Az állatok és tulajdonosaik regisztrációja és nyilvántartása

Ez a javaslat a támogatási források megfelelő kihasználását és nyomon követését szolgálta. Az exportbárány 1993-tól bevezetett füljelölése és a „törzstenyészetekben” tartott állatok kötelező jelölése az első lépés volt ezen a téren, amit 2000-ben az ENAR bevezetése tett általánossá. Ezzel a programmal akkor megszűnt az EU elvárásai előtt jártunk. Az utóbbin inkább csak bonyolított az EU 2004-es rendelete alapján bevezetett tenyészet- és egyedi jelölési és nyilvántartási rendszer, amely 2010-től az egyedi elektronikus jelölés bevezetését és alkalmazását is kötelezővé tette.

Az a tény természetesen sokat ront a termelők helyzetén, hogy gyakorlatilag nincs az országban működő, elektronikus füljelölő leolvasására alkalmas berendezés. Az az EU-cél, mely szerint a termelő akár naponta elle-

nőrizhetné az állatai meglétét (a rendelet ezt elvárna az állattartóktól) ennek megfelelően nem valósítható meg. Ennek oka alapvetően az ilyen technológiára fordítható keretek szűkössége, hiánya. Az évente elvégzett leltár elkészítésében alapvetően a vonalkódrendszer és a hagyományos számokkal jelzett egyedi füljelölők szolgálnak. További nehezen elfogadható többletköltség az egyedi elektronikus füljelölő alkalmazásának kötelezettsége a vágóhidra vitt állatok esetében, mert többletköltsége nem térül meg a termelő számára.

A termelői támogatások

Ezek alapvetően a termelési költségek csökkentését és az előállított termékek minőségének fejlesztését szolgálták. A termelői költségek csökkentésére javasolt egyed alapú támogatás bevezetését az exporttámogatások keretösszegének átcsoportosítása tette volna lehetővé. Ez a kérdés alapvetően az EU-hoz történő csatlakozás folyamata keretében oldódott meg (előbb 2004 áprilisában a csatlakozás előtt, majd utána az EU-támogatások bevezetésével). A több kisebb címszóból álló támogatási összegek egy címszóvá való összevonása 2015-től jobban követhető, biztos támogatást jelent a termelők számára.

E támogatások között kívántuk bevezetni a kiváló minőségű magyar báránytermék védjegyet, amely lehetőséget teremtett volna a jobb minőségű vágóbárány és hús elkülönített kezelésére és kedvezőbb értékesítési ár elérésére. Ez a folyamat azonban megakadt – elsősorban a vágóállat kereskedők ellenállásán. A minősített magyar bárány azóta sincs a piacon, és a kereskedőknek nem is igazán érdeke annak megléte és alkalmazása.

Az 1997. január 1. és 2003. december 31. között működtetett, a Magyar Juhtejgazdasági Egyesület javaslatára bevezetett I. osztályú juhtej termelésének támogatása néhány év alatt mintegy 45%-nyi termelésemelkedést eredményezett. A támogatás kihasználása az előállított tej minőségének premizálásával 95%-ra emelkedett. A kecsketej esetében e támogatás – hasonló kezdeményezésre – 2000. január 1. és 2003. december 31. között működött, és az előállított kecsketej növekvő hányada került át a fekete zónából a fehér gazdaságba. E támogatás kihasználási aránya is elérte a 93%-ot. Az EU-csatlakozással azonban ezt a minőségi támogatást megszüntették (politikai és szakmai hiba miatt), aminek

az előállított juhtej mennyiségének megfelelővé lett az eredménye, és a korábban ellenőrzött kecsketej mennyiségének több mint kétharmada visszasüllyedt a sűrke-feketegazdaságba.

Az ágazat 2010-től működő, jelenleg egyedüli termékvédelmét (Garantált minőségű magyar juhtejtermék) 2016 nyarán sikerült a kecsketejre is kiterjeszteni (Garantált minőségű kecsketejtermék). Mindkét védjegy tulajdonosa a Magyar Juh- és Kecsketejgazdasági Közhasznú Egyesület. E védjegy használatának többletértéke 2016 őszétől lesz elérhető a termelők számára a védjegyhasználat támogatása keretében.

Az oktatás és a továbbképzés

A juhtartók elemi képzése és továbbképzése, valamint a képzés alap-, közép- és felső szinten való megreformálása, illetve valójában bevezetése akkor is a meghatározó célok között szerepelt. Valójában az utóbbi két (és fél) évtizedben juhászképzés nem folyt az országban, a középfokú oktatása is hiányos volt, a felsőfokú oktatást egy-két egyetemen meghirdetett juh- és kecsketenyésztési szakmérnök képzés jelentette. A képzés ma sincs megoldva.

A Magyar Juh- és Kecsketenyésztők Szövetsége által az utóbbi két évben szervezett juhásztanfolyamok fontosak, de csak korlátozott létszámot érnek el, így hatásuk inkább csepp a tengerben.

Az oktatás alapvető indoka az, hogy a juhtartót/kecsketartót ne hagyjuk magára az állattartással és a gazdaság működtetésével, valamint az első osztályú termékek előállításával kapcsolatos döntéseiben. Ebbe a fajtahasználat éppen úgy beletartozik, mint a termeléshez szükséges technológia, és a minőségi termék előállításához szükséges takarmányozás. Mindhárom esetben jelentős gondokkal néz szembe a juh- és kecsketartó.

A marketing és a promóció

A marketing ugyan csak eszköz az áru piaci bevezetésére és piacon tartására, de ez az eszköz alapvetően nem pótolható mással. Az 1996-os programjavaslatban e fontos terület külön fejezetet foglalt el, mert ez az eszköz gyakorlatilag ismeretlenné, illetve használaton kívülé vált az elmúlt évtizedekben.

Valaha, a rendszerváltás előtt még működött külön képviselőnk Olaszországban (Milánó, Róma) és egyéb EU-n kívüli piacokkal is foglalkozott valaki az akkori TERIMPEX-nél. Ez az időszak elmúlt, mára a megmaradt kereskedelemben (élő vágóállat és gyapjú) alapvetően a jutalék alapú árutovábbításként működik, és alig egy-két termelői csoport esetében sikerült közvetlen importőri kapcsolatot kiépíteni. De ez még mindig messze van a marketingtől, ami akár évekre előre megtervezett folyamat, amibe beletartozik a termelés integrációja és a minőségi árak termelése is.

Az EU vonatkozó jogszabályai e marketingmunka-szervezésre a szakmaközi szervezeteknek lehetőséget adnak, de a forrás jelentős részét az ágazat szereplőinek kell előteremtenie, és az áru promóciójára akár 80%-os EU-társfinanszírozást is igénybe lehet venni. Ez utóbbi nemcsak az egyeduralgó olasz piacon lenne szükség szerű, de a meghódítandó francia és egyéb piacokon is. E munka többszöri ismételt kezdéssel is az első lépéseknél tart, mert a marketingalap (JUH- és Kecseke Terméktanács és Szakmaközi Szervezet) feltöltésében a meghatározó élő vágóállat- és gyapjúkereskedők nem jeleskednek.

A Juh Terméktanács kidolgozta az ágazat marketingprogramját, és azt három éve

(2013) a közgyűlés el is fogadta. Megvalósításának alapvetően forrás oldalról vannak még hiányosságai.

Úgy tűnik azonban, hogy francia-magyar együttműködéssel sikerül a helyzetet valamelyest túllépni és a 2017. évi EU-s promóciós pályázaton már közösen indulni. Ez, amennyiben sikerül, elindíthatja az évek óta hiányzó valódi integrációt és termelést az ágazatban, mert a francia piacra kiváló minőségű nehézbáránnyra van szükség.

A folyamat része a kiváló minőségű magyar bárány védjegyztetése is. Ennek feltételrendszerét a Juh Terméktanács már évekel ezelőtt kidolgozta, de indításának még vannak bizonyos anyagi korlátai.

A hazai juhfogyasztás bár korlátozott, de már vannak egyes kiskereskedelmi láncokban kezdeményezések, amelyek a francia-magyar promóciós program részei lehetnek a következő években.

A hús és a vágóállat mellett a megtermelt gyapjú teljes egészében, nyers állapotban exportra kerül. Ennek is inkább a kereskedelem valósul meg, valódi marketingje elég hiányos. E termék promóciós támogatási lehetősége egyelőre hiányzik a vonatkozó EU-rendeletről, de ez 2017-től még változhat.

A tej és a tejtermékek (juh és kecske) marketingje és promóciója egy kicsit jobban áll, mint a vágóállat és a hús hasonló vonat-

kozása, de ez is jelentős fejlesztésre szorul. Ennek lehetősége a Magyar Juh- és Kecseke-tejgazdasági Közhasznú Egyesület termék-védjegyei (juh és kecske) használatával, valamint a szervezet tej- és tejterméktermelői szervezatként való elismerésével 2017-től válik kihasználhatóvá.

Az ágazat kibocsátása és bevétele

Az ágazat termékkibocsátásában alapvetően az exportra értékesített termékek a meghatározóak, tekintettel arra, hogy a juhágazat minimális hányadban állít elő termékeket belső felhasználásra. Ahhoz, hogy az ágazat teljesítményét megfelelően értékelni tudjuk, valamilyen viszonyítási alapot kell választanunk, ami jelen esetben 1995.

Kukovics és munkatársai 1997-es elemzésükben összehasonlították az ágazat 1990-es és 1995-ös kibocsátását értékben és mennyiségben. Az import mértéke az 1990-es szintről (120 millió Ft) 850 millió Ft-ra emelkedett 1995-ben. Ezen belül 355 tonna élő vágójuh, 134 tonna csontos juhhús, 4.680 tonna nyersgyapjú (akkor még volt 11 feldolgozó az országban), 45 tonna juhsajt és 372 tonna juhtúró képezte az importáru mennyiségét. (Az utóbbi két esetben főleg Szlovákia volt a forrás.)

1. táblázat: Export és import forgalmi adatok 1996 [Jávor és mtsai, 1997 nyomán]

Megnevezés	Export		Megnevezés	Import	
	mértékegység	1996 összesen		mértékegység	1996 összesen
Különféle vágójuh*	egyed	909 658	Juh összesen	egyed	113 806
	tonna	18 904		tonna	3 014
Csontos juhhús*	egyed	40 101	Tenyészkos	egyed	35
	tonna	417		tonna	2
Különféle vágójuh**	egyed	9 588	Anyajuh	egyed	600
	tonna	278		tonna	36
Csontos juhhús**	egyed	5 427	Növendék egy éves korig	egyed	113 171
	tonna	52		tonna	2 976
Nyersgyapjú**	tonna	3 873	Nyersgyapjú	tonna	4 020
Juhsajt*	kg	458 123	Juhsajt	kg	465 300
Juhtúró**	kg	36 904	Juhtúró	kg	119 997
			Csontos juhhús	tonna	29

*EU **EU-n kívül

E két vizsgált évben az importadatokat az exportadatok messze meghaladták, de a két vizsgált év közötti érték különbség erősen csökkenő trendet követett. Az 1990-es ágazati export értéke 78 millió USD-t tett ki. Ezen belül 27.400 tonna élő vágójuh, 1.670 tonna csontos juhhús, 782 tonna juhsajt hagyta el az országot, részben valuta szerzés okából. Ezzel szemben 1995-re a kivitel értékben és mennyiségben is visszaesett. Az 59 millió USD értéket 19.200 tonna élő vágójuh, 331 tonna juhhús, 266 tonna juhsajt, és 5.504

2. táblázat: Kontingens és kihasználtság
(Jávor és mtsai, 1997 nyomán)

Év	EU beszállítási kontingens (tonna)		Export (tonna)		Kihhasználtság %	
	vágójuh	juhhús	vágójuh	juhhús	vágójuh	juhhús
1994	23 617	1 420	19 999	424	84,69	29,8
1995	23 651	1 500	19 602	318	82,88	21,2
1996	24 362	1 550	18 904	417	77,60	26,9

3. táblázat: Magyarországi juh- és kecskeágazati export-import mérlegadatok

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 [f]	2016 [e]
[A] Kecselétszám decemberben	100 egyed	65,000	58,000	75,000	79,000	89,000	73,000	70,000	72,000	70,000
amelyből ellett anya és termékenyített gödölye	100 egyed	36,000	36,000	44,000	42,000	47,000	36,000	34,000	34,000	34,000
[B] Juhlétszám decemberben	100 egyed	1 236,000	1 223,000	1 181,000	1 120,000	1 185,000	1 214,000	1 185,000	1 190,000	1 200,000
amelyből anya plusz termékenyített jerke	100 egyed	990,000	968,000	969,000	858,000	865,000	874,000	855,000	849,000	860,000
Súly										
[1] Bruttó belső termelés = [4] - [2] + [3]	100 tonna	9,221	9,603	9,609	9,551	9,581	9,258	9,347	9,232	9,050
[2] Élőállat-import	100 tonna	0,885	0,575	0,747	0,579	0,573	0,531	0,410	0,456	0,450
[3] Élőállat-export	100 tonna	6,888	6,928	7,106	6,830	6,774	6,753	6,657	6,498	6,400
[4] Vágás (= nettó termelés)	100 tonna	3,218	3,250	3,250	3,300	3,380	3,036	3,100	3,190	3,100
[5] Hú import	100 tonna	0,226	0,162	0,138	0,207	0,150	0,220	0,188	0,219	0,185
[6] Húsexport	100 tonna	0,044	0,041	0,104	0,037	0,037	0,145	0,110	0,170	0,140
[7] Fogyasztás = [4] + [5] - [6]	100 tonna	3,400	3,364	3,400	3,470	3,493	3,111	3,178	3,239	3,145
[8] Átlagfogyasztás = [7]/[8a]	kg/fő	0,34	0,340	0,340	0,35	0,35	0,31	0,32	0,33	0,32
Lakosság [8a]	100 fő	10 031	10 014	9 986	9 932	9 909	9 877	9 856	9 823	9 810
[9] Önellátottsági arány = 100 * [1]/[7]	%	331,125	287,343	288	275,245	274,254	297,589	294,116	285,026	287,758
A súlyadatok vágott-test-egyenértékben kifejezve (vte) (EC) a 2233/2003 (EC) rendelet 5. cikkelye szerint (átszámítási faktor) Egységyszám										
[10] Bruttó belső termelés = [13] - [11] + [12]	100 egyed	678,35	689,850	709,759	657,591	633,262	595,077	614,794	599,576	599,000
[11] Élőállat-import	100 egyed	70,536	50,513	57,351	47,997	45,941	46,069	33,655	36,985	36,000
[12] Élőállat-export	100 egyed	662,888	679,461	707,286	636,954	605,436	580,567	583,423	566,336	565,000
[13] Vágás (= nettó termelés)	100 egyed	58,566	60,902	59,824	68,634	73,767	60,579	65,026	70,225	70,000
- amelyből vágottbárány és gida	100 egyed	11,297	11,797	11,914	7,087	10,795	13,146	19,197	21,599	21,000
Ár / éves átlagár										
[14] Ár, nehézbarány >= 13,1 kg	EUR/100 kg vte	447	464	490	570	554	520	507	505	500
Ár, könnyű barány <= 13,0 kg		542	523	555	640	631	585	590	587	575

f- előzetes adatok; e - előrejelzés; vte - vágott-test-egyenérték

Forrás: Készült Dr. Kukovics Sándor EU Juhhús- és Kecskéhús-előrejelző Munkabizottság részére készített jelentései alapján

Készült: az AKI (Stummer Iláikó) és a KSH (Tóth Péter) és a Juh Terméktanács (JTT - Dr. Kukovics Sándor) együttműködése alapján, az AKI, a KSH, a JTT, valamint a Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség adataira alapozva

tonna nyersgyapjú értékesítéséből sikerült begyűjtenünk.

Az 1996-os export-import termékmérlegünk az előző évinél is kedvezőtlenebbül alakult (1. táblázat). Jávor és munkatársai 1997-es elemzéséből kiderült, hogy az igen csak kedvező élő vágójuh export csaknem 15%-át a Romániából behozott vágóbárány reexportja jelentette. Kedvezőnek volt tekinthető, hogy még jelentős volt az EU-n kívüli piacokra való kiszállításunk mennyisége. A nyersgyapjúmérlegünk még mindig negatív volt (többet importáltunk, mint exportáltunk, mert még működtek a feldolgozók). A juhsajt- és juhtúrómérlegünk is negatív eredménnyel zárt, tekintettel arra, hogy többet importáltunk, mint amit külföldre vittünk.

A fő termékünket (élő vágójuh) tekintve az EU-ba való beszállítási kvótánkat meglehetősen alacsony szinten tudtuk kihasználni (2. táblázat), és annak iránya is csökkenő tendenciát követett.

EU-hoz való 2004-es csatlakozásunk keretében a támogatási felső határként meghatározott 1.146.000 anyajuh gyakorlatilag az előző időszakra meghatározott juhhúskivite-

lünket tette lehetségessé, a keretkihasználásunk azonban továbbra is csökkenést mutatott. Az export liberalizálását követően pedig (2002) már nem volt kiviteli korlátunk juhhúsból és élő vágójuhól az európai piacon.

Az utóbbi két évtizedben a juhtejtermék- kivitelünk minimalizálódott, a nyersgyapjú piaci értéke hatalmasat zuhant, s az exportunk – a feldolgozóüzemek bezárását követően – a termelés levezetésének egyedüli eszközüvé vált (éves nyersgyapjútermelésünk 100%-ban exportra „kényszerül”, ezért az élő vágójuh még inkább a meghatározó terméké vált. Ennek következtében a továbbiakban a juhhús (és a benne minimális kecskehús) piaci mérlegét vizsgáljuk (3. táblázat). Az utóbbi nyolc évben a juh- és kecskelétszám előbb csökkenő trendet követett, majd a kismértékű hullámszám valamelyest a stagnálásként volt tekinthető. A létszámváltozással együtt természetesen csökkent az éves kivitelünk az élő vágójuhól is, s e tendencia az eddigi ismeretek alapján nem is változik.

A saját belső piacunk felvétele minimális, a külpiazi eladási lehetőségeink előtt csak a saját termelésünk korlátja áll, meg a saját kereskedelmünk elmaradt marketingmunkája.

Az egyipiacosság (Olaszország) kialakulása és megerősödése (a többi ország piaca a kivitelünkől alig több mint 10%-ban részese-dik) a kiszolgáltatottságot olyan mértékben megerősítette, hogy a 2016-os második félévi árak a 15 évvel korábbi szintre estek.

Az alacsony kivitel az elvárhatónál gyengébb hozamok indokolják. Előző vizsgálatainkban foglalkoztunk az egy anyajuhra jutó hasznosult szaporulat kérdésével, és megállapítottuk, hogy messze elmaradt a szükséges-től és a lehetőségektől is.

Az utóbbi években (2011–2012) bekövetkezett kiviteliérték-csökkenése alapvetően a kivitt termékek mennyiségének visszafejlődését jelenti (5. táblázat), azonban az éves szinteken bekövetkezett árcsökkenés ugyan-csak komoly szerepet játszik a határparitások értékváltozásban. A határparitások bevételkiesés Ft-an 20%-ot, USD-ben több mint 30%-ot, és euróban 25%-ot ért el 2015-re, ami hatalmas összeget jelent az ágazat (és az ország) bevételében. Ezzel együtt, a csontoshús-kivitel 2015. évben bekövetkezett érték-növekedése bizonyos reményekkel kecsegtet, még ha a húskivitel mennyisége is csak az élő-vágóállat-kivitel töredékét teszi ki.

5. táblázat: A juh- és kecskehús export határ paritások értékei 2008–2015

Termék	Év	Határparitások érték Ft-ban	Határparitások érték USA \$-ban (USD)	Határ paritások érték euróban (€)
0104 Élő juh és kecske	2008	10 332 165 644	60 366 199	40 868 644
	2009	11 126 741 990	54 925 347	39 478 451
	2010	11 709 254 447	56 556 763	42 619 356
	2011	13 661 223 850	68 699 995	49 100 007
	2012	14 882 795 697	66 469 506	51 572 979
	2013	12 864 847 823	57 210 031	43 160 946
	2014	12 403 543 057	53 603 378	40 139 580
	2015	11 965 168 403	42 675 873	38 730 512
0204 Juh- vagy kecskehús, frissen, hűtve vagy fagyasztva	2008	-	-	-
	2009	-	-	-
	2010	181 839 069	885 938	664 002
	2011	123 750 004	617 403	443 279
	2012	112 973 555	503 098	389 024
	2013	219 671 099	978 821	740 169
	2014	218 092 544	945 398	706 934
	2015	353 869 280	1 258 922	1 143 255

(Forrás: KSH)

6. táblázat: Az egy fedezettett anyajuhra+jerkére jutó hústermelés (vágott-test-egyenértékben) a különböző EU-tagállamokban

Ország	2012	2013	2014	2015
Ausztria	-	36,69	37,91	38,09
Németország	33,33	31,31	27,51	27,90
Egyesült Királyság	20,00	20,92	20,93	20,53
Írország	17,67	19,97	20,51	20,76
Franciaország	17,19	17,07	17,17	16,13
Hollandia	15,59	14,95	16,66	16,00
Spanyolország	10,33	11,70	11,40	11,42
Horvátország	10,07	11,27	-	13,83
Bulgária	11,36	11,27	9,03	6,94
Magyarország	11,07	10,59	10,93	10,87
Portugália	10,74	10,40	10,58	10,63
Görögország	10,54	10,37	9,31	6,83
Olaszország	4,13	4,67	3,08	3,29

Forrás: DG AGRI adatok alapján Kukovics Sándor saját számítása

Természetesen nem kell különösebben hangsúlyozni, hogy alapvetően a kis súlyú kategóriába tartozó bárányokat exportálunk élve, és ezzel a vágástöbblet hozzáadott értékét is a külföldi vevőinknek ajándékozzuk. Amint azt a 3. táblázatban bemutattuk, az egy nőivarú egyedre jutó bruttó báránykibocsátásunk jelentősen elmarad az egy báránytól, s a kivitt bárányaink száma és súlya egy anyajuhra vetítve nem tud annyi jövedelmet biztosítani az átlagos juhtartó számára, amelyből egy anyajuh tartásának költségeit és saját, valamint a családja fenntartásának költségeit fedezni tudná.

Összehasonlításképpen a 6. táblázatban bemutatjuk, hogy hogyan is állunk az egy bárányra vetített vágott-test-súly értékével az EU kiválasztott tagállamainak adataival összevetve. A táblázat adatai az EU DG AGRI Juhhús- és Kecskehús-előrejelző Munkabizottságának adataira épülnek. Ezek alapján két dolgot azonnal meg kell állapítani. Az egyik az, hogy az osztrák és a német piacra előállított állatokat gyakorlatilag felnőtt súlyban vágják, különben a 30 kg-ot meghaladó vágott test egyenértékben mért súly nem lenne elérhető. Ehhez hozzátartozik az is, hogy Németország esetében jelentősen csökkent a bárányok vágott test súlya.

A másik megjelölendő szélsőség Olaszor-

szág példája, ahol a rendelkezésre álló adatok szerint csak 4 kg-körűli, illetve az alatti volt az egy átlag vágott test súlya. Nagy valószínűséggel téves adatok jelenhettek meg az olasz jelentésekben, mert bár nagyon kis súlyban vágják a tejtermelő állatok bárányait, azonban ezek az adatok még ahhoz viszonyítva is alacsonyak.

Az EU meghatározó nehéz bárányait a brit, ír és francia termelők állítják elő, és a magyar, 11 kg-od alig meghaladó vágott test súlyú bárányainkkal az alsó harmadban vagyunk a listán.

Az üzem- és állománykoncentráció

Az ágazatfejlesztési program egyik meghatározó pontja volt az üzem- és állománykoncentráció növelése, mert az egy család eltartásához szükséges állatlétszám már a készítésének évében (1996) is meghaladta a 200 termelő anyajuhot. Ez a létszám az EU-csatlakozásunkat követő években 300 egyed fölé emelkedett, és mára megközelíti a 400 egyedet.

A száz alatti anyajuhlétszámot tartó tenyésztők száma alig változott érdemben (7. táblázat), jóllehet a csak néhány egyedet tartók száma egynegyedére zsugorodott 2002

és 2005 között, de azt követően ismét emelkedett.

Amennyiben standardnak tekintjük a 300 egyedet, mint az egy család eltartásához legalább szükséges anyajuhlétszámot, akkor az ez alatti létszámot tartók aránya 1996-tól (91,87%) 2005-ig (85,80%) kismértékben csökkent, de 2015-re ismét megközelítette a 20 évvel ezelőtti értéket (2015 – 89,83%). Az ilyen méretű üzemekben tartott anyajuhok aránya 2005-ig érzékelhetően csökkent (1996 – 50,24%; 2002 – 47,62%; 2005 – 43,57%), de 2015-re (52,06%) meghaladta a kiindulási értéket. Mindezek alapján gyakorlatilag az átlagok szintjén ott vagyunk, ahol 20 éve voltunk.

Következtetések

A fentiekben csak a legfontosabbak, és legérzékenyebb területeket választottuk ki az ágazat megmaradásához szükséges megoldandó – húsz éve megvalósítandó célként meghatározott feladatok közül.

Az 1996-ban elkészült juhágazat-fejlesztési tervben megcélzottak az azt követő években készített tervek céljaiként is megfogalmazódtak, de az állatjelölés és az EU-csatlakozást követően az egyed alapú támogatás és az AKG támogatás (mindkettő alapvetően EU-forrásra épül) kivételével alig sikerült a céljainkat megvalósítanunk. A gondok továbbra is fennállnak. Nem sikerült a termelő létszámot a kívánt létszám közelemben sem tartani (2005 kivételével), és ennek következtében a közép-európai regionális juhtenyésztési központot nem tudtuk kialakítani. Ennek eredményeként csak korlátozott mértékben tudunk tenyészállatot értékesíteni az ellátni szándékozott országok részére.

A vagyonsvédelem, az oktatás továbbra is megoldatlan. Jelentős figyelem hiányzik a legelőgazdálkodásból. A technológia- és a férőhelyfejlesztésből a szükséges minimális hányadát sikerült megvalósítani, erre a most még mindig elbírálás alatt lévő ÁTK pályázatok eredményei adhatnak esélyt.

A létszám emelése helyett a csökkenése következett be az utóbbi két évtizedben – a 2005-ös csúcshoz –, s emellett az egy termelőre vetített szaporulat, és ennek következtében az exportálható áruhalvány is jelentős mértékben visszaesett. (Igaz, Románia EU-taggyá válását követően már alig van onnan származó reexportra kerülő bárány a kivételünkben.)

7. táblázat: Az üzemek és anyajuhok (nőivarú juh éves kor felett) létszámának változása 1996 és 2015 között

Anyajuh-kategória	1996		Anyajuh-kategória	2002		Anyajuh-kategória	2005		2010		2015	
	üzem-szám	juh-létszám		üzem-szám	juh-létszám		üzem-szám	juh-létszám	üzem-szám	juh-létszám	üzem-szám	juh-létszám
0-10	1 294	8 503	0-10	1 730	9 019	1-9	244	1 417	390	2 085	592	2 809
11-50	2 545	69 870	11-50	2 680	73 861	10-20	1 142	16 751	1 153	16 823	1 520	22 076
51-100	1 102	87 863	51-100	1 153	87 989	21-50	1 712	59 573	1 531	53 321	1 880	65 143
101-200	886	135 076	101-200	1 015	148 242	51-100	1 254	93 908	1 154	84 153	1 243	90 890
201-300	419	106 203	201-300	452	112 639	101-200	1 283	191 020	1 225	177 834	1 194	174 786
301-400	188	66 052	301-500	386	151 949	201-300	578	144 370	558	137 988	524	128 532
401-500	122	56 223	501-1000	227	153 154	301-500	546	211 676	487	186 202	488	187 338
501-1000	152	107 424	1001-2000	68	91 237	501-1000	375	254 870	302	198 991	254	169 049
1001-2000	55	78 043	2001-5000	18	48 184	1001-2000	86	112 185	53	69 807	43	54 780
2001-3000	19	46 103	5001-10000	2	14 031	2001-5000	17	44 324	6	14 460	6	14 698
3001-4000	7	24 624	10001-	1	16 283	5001-10000	3	21 863	2	15 718	1	7 893
4001-5000	4	17 224				10000-	1	11 862	1	11 800	1	12 156
5001-	1	8 047										
Összesen	6 799	811 263		7 732	906 588		7 241	1163 819	6 862	969 182	7 746	930 145
-300	6 246	407 551		7 030	431 750		6 213	507 039	6 011	472 204	6 953	484 236
%	91,87	50,24		90,92	47,62		85,80	43,57	87,60	48,72	89,83	52,06

Forrás: Juh Terméktanács, 1997; Magyar Juhtenyésztő Szövetség, Időszakos tájékoztató (2002-2005); Magyar Juh- és Kecsketenyésztő Szövetség (2010-2015) alapján Kukovics Sándor saját kigyűjtése

A juhágazat rendkívül exportérzékeny és exportérdekelt. Ezen belül is a főtermék, az élő vágóállat és a nyersgyapjú szinte „gyarmatárúként”, azaz nyersanyagként hagyja el az országot, hozzáadott érték nélkül. Az egyipiacosság és az egytermékűség rendkívüli mértékben kitétte tette az ágazatot, amelynek határparitásos bevétele mélyen az 1996-os szint alá csökkent 2015-re.

Az ágazat marketingje továbbra is csak papíron létezik, bár a közeli jövőben várható a javítása a nemzetközi együttműködés keretében megvalósítható promóciós program keretében, illetve ahhoz csatlakozva.

Az ágazat termelésének gazdaságossá tételéhez az elmúlt évtizedekben és a 2015-ben meghatározott célokat meg kell valósítani. Ellenkező esetben korlátozott túlélési esélye van az ágazatnak.

Tenyésztett fajtáink anyai teljesítményeinek elemzésével a következő számban foglalkozunk.

KUKOVICS SÁNDOR,
STUMMER ILDIKÓ,
TÓTH PÉTER,
JÁVOR BENCE